

ERGENLİK DÖNEMİNDE AŞILMASI GEREKEN BİR EVRE: BİSEKSÜALİTE

Celal Odağ*, Tezan Bildik**

ÖZET

Amaç: Kimliğin gelişmesi; ayrışma, ikili ilişkilerden üçlü olanlarına geçiş, iyi ile kötü tasarımların/sevgi ve agresyonların bütünleşmesi, nesne sürekliliğinin gelişimi, preödüpal ve ödüpal sorunların aşılması gibi bir dizi sürecin etkisindedir. Biseksüel eğilimlerin de kimlik gelişmesinin önemli belirleyicilerinden olduğu bir gerçektir. Ergenlik döneminin başlangıcında etkinleşen, normal bir gelişim evresi olan biseksüalite aşılardan cinsel kimliğin gelişmesi ve heteroseksüel ilişkilerin geliştirilmesi olanaksızdır. Ergenlerde homoseksüel eğilimlerin, "homoseksüel olabileceği" korkularının ve kaygılarının bilinenden daha yaygın olduğu gözlenmektedir. Ergenlerde bu kaygıların büyük bir bölümü, aşılanmış biseksüel evrenin artıklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca ergenlik döneminde yaşanan kargaşa yani duygu/dürtü/eğilimlerin birbirlerinden ayrılmamış olması da, yakınlık isteklerinin cinsel eğilimler gibi algılanmasına neden olmaktadır.

Anahtar sözcükler: Biseksüalite, ergenlik dönemi, cinsel kimlik.

SUMMARY: BISEXUALITY AS A STAGE TO BE RESOLVED IN ADOLESCENCE

The bisexual tendencies are one of the most important determinants of the development of identity. Regressively exaggerated bisexuality of preadolescence is transitional. The adolescent must resolve the bisexual identity characteristic of preadolescence in order to arrive at a firm heterosexual orientation. The homosexual tendencies are at times appropriate to normal development. Homosexuality in adolescence may be an exaggeration of bisexuality. During the child's development, leanings towards homosexuality compete and alternate regularly with normal heterosexuality.

Keywords: Bisexuality, adolescence, gender identity.

GİRİŞ

Erikson; ergenlik döneminde, çocuklukta önemli özdeşimleri bütünleştiren, aynılık, süreklilik, benzersizlik özellikleriyle en üst düzeydeki en son ruhsal yapılanmayı, "kimlik" diye tanımlamaktadır. Öztürk (2001) bu evrede kimliğin oluşmasının çocukluk çağında yapılmış olan özdeşimlerin toplamından daha öte birşey olduğu görüşündedir. Aynılık, süreklilik, içtenlik özelliklerine özgüllüğü, yeniliği de katmak ve kimliğin geleceğe dönüklüğünü de eklemek gerekir. Çünkü kimliğin gelişim ve yapılanma süreçleri tümüyle geleceğe dönük ama geçmişin de etkisindedir, geçmişten kopmuş değildir. Geleceğe dönüklük bize yeni bir çağı yakalama olanağı verir. Toplumlar bu yetiler aracılığıyla geleceğe uzanır, genç kuşakların yardımıyla yeniyi ve geleceği yakalarlar.

Bu çalışmada çocukluk çağında yapılmış olan özdeşimlerin toplamından daha öte bu en son

yapılanmanın yani sağlıklı bir kimliğin temel koşulları belirtilmektedir. Çünkü Erikson'ın tanımladığı anlamda kimlik, ruhsal gelişim koşullarına sıkı sıkıya bağımlı bir oluşumdur. Ruhsal gelişim koşulları aynı zamanda bu oluşumun değişmezleri yani kimliğin yapılanmasının belirleyicileridir. Ayrışma, ikili ilişkilerden üçlü olanlarına geçiş, iyi ile kötü tasarımların/sevgi ve agresyonların bütünleşmesi, nesne sürekliliğinin gelişimi, preödüpal ve ödüpal sorunların aşılması, değişmezlerin öncelikli olanlarıdır. Bu belirleyiciler kimliğin, ruhsal gelişimin her aşamasından etkilenmesine neden olmaktadır. O nedenle ki sağlıklı bir kimlik, aynı zamanda olumlu ruhsal bir gelişimin de işaretlerini verir ya da olumsuz ruhsal bir gelişim, sağlıklı bir kimliğin gelişmesine olanak vermez.

Cinsel kimliğin, ruhsal gelişim ve bu en son ruhsal yapılanmada yani kimlik içinde yerini alma süreçleri de kimliğin diğer belirleyicileridir. Cinsel kimlik, ergenlik döneminin başlangıcında

* Doç. Dr., Düsseldorf Psikanaliz Enstitüsü, Almanya.

** Uzm. Dr., Serbest Hekim, İstanbul.

şiddetlenen biseksüel eğilimlerin etkisindedir. Ruhçözümlemesinde yeterli bir şekilde önemsenmeyen bu eğilimlere çalışmada ağırlıklı bir yer verilmektedir. Çünkü biseksüalite ve biseksüaliteyle ilgili sorunların üzerinde durmamak cinsel kimliğimizi anlamamızı güçleştirir, sağaltımda bizim bir çıkmaz sokaktan başka bir çıkmaz sokağa girmemize, gereksiz yanılsamalara neden olur.

Kimlik Gelişiminde Etkin Düzenekler

Özdeşim, içselleştirme ve bireşim (sentez) kimlik yapılanmasında etkili temel düzeneklerdir. Ergenler ısındıkları, benimsedikleri, ölküleştirdikleri değerleri içselleştirir ve onları bir bireşim içinde bütünleştirirler. Bu durum, bir yandan anne ile bağlantılarından göreceli bir ayrışmayı, onun değerlerini sorgulayabilmeyi ama aynı zamanda kaygı duyduğu nesnelere dönüklüğü, onlarla göreceli bir tanışıklığı önkoşmaktadır. Ergenlik döneminde özdeşim, içselleştirme, bireşim aracılığıyla daha gelişmiş ruhsal alışmaların yapılanması sağlanır. Özdeşleşilen değerler geçmişten gelirler, bugünün özelliklerini de taşırlar. Süreç geleceğe dönüklüğü de dışlamaz. Böylece bize şimdiyi yaşayıp geçmişin etkisinde kalırken gelecekle bağlantı kurma olanaklarını da kazandırır. Yani bireşim; geçmişin, anın ve geleceğin bütünleştiği bir alan özelliğini taşır. Bu özellikleriyle özdeşim, içselleştirme ve bireşim geçmişle bağlarımızı sürdürürken yeniyi, daha gelişmiş olanı, ileri bir çağı yakalamamızı da sağlar.

Kimlik Gelişiminin Önemli Değişmezleri/Belirleyicileri

Peter Bloss'a göre ergenlik döneminde preödüpal ve ödüpal sorunlar yeniden alevlenir ve bunlara şiddetlenen özsevisel sorunlarının işlenmesi, meslek seçimi ile karşı cinsle ilişkilerin kurulması işlemleri de katılır. Bloss ayrıca ergenlik döneminde şiddetlenen gerileme yoluyla, birincil nesnelere ilişkilerin yumuşadığı ve böylece ayrışmanın kolaylaştığı kanısındadır. Bu yolla ergen çocukluk özdeşimlerini yeniden araştırır,

onları yeniden irdeler ve işine yaramayanları değiştirme ya da bırakma olanaklarını da kazanmış olur. Böylece çocuklukta kazanılmış özdeşimlerin yeni bir kimlik yapılanmasında bütünleşmeleri sağlanır. Gelişimin en son aşamasında cinsel kimliğin genel kimlik içinde yerini alması böylece sağlanmaktadır. Bu bağlamda en üst kimlik, belirtilen sorunların işlenmesine bağımlı ve onların bir sonucu görünümünde kalır. Bununla demek isteniyor ki, preödüpal ve ödüpal sorunların alevlendiği ergenlik döneminde preödüpal sorunlarını çözememiş, ayrışamamış, ödüpal bağlarından kopamamış bir ergenin başka nesnelere dönmesi, onlarla ilişki kurması, onları benimsemesi, onları ölküleştirmesi ve içselleştirmesi yani kimliğini kazanması süreçleri de engellenmektedir. Yakınsevi (insest) sorunlarını aşamamış baba ile ödüpal bağlarını çözememiş birçok histerik yapıdaki hastanın ileri yaşlarda da babaya benzer erkeklerin ardında olduklarını, aslında ardında oldukları erkeklerde babayı aradıklarını ve bunun onlara bir düş kırıklığının ardından başka bir düş kırıklığını yaşattığını biliyoruz. Ama düş kırıklıklarının asıl nedeni; aşılmamış yakınsevi sorunlarının, çözülmemiş ödüpal bağların, anne ya da babaya yakınlık kurulmasını anne babayla çocuklar arasında sevecen bir ortamın gelişmesini engellemesidir. Çözülmemiş bu sorunlar utanma ve suçluluk duygularına, korkulara neden olmaktadır. Birçok ergen bu duyguları yaşayacağına anne babasından uzaklaşmayı yeğler (Origlia ve Ouillon 1972, Crain 1980). Bu nedenle çocuklar kadar anne ve babalar da doyurucu bir yakınlık yerine yalnızlık ve terkedilmişlik, haksızlığa uğramışlık duygularını yaşarlar. Ödüpal bağlar ve ödüpal sorunlar yalnızca çocukları ilgilendirmez. Ödüpal bağlar ve ödüpal sorunlar çocuklardan anne babaya ama aynı zamanda anne babalardan çocuklara yönelikliliği yani iki yönlülüğü içerir.

Parman (1998), Marcelli ve Braconnier'in (1988), ergenlikte cinsel nesne seçiminin başarılabilmesi için üç önemli güçlüğün çözümlenmesi gerektiğini belirtmektedir: Anne babadan uzaklaşmak, oterotizmden heteroseksüaliteye geçiş ve biseksüalitenin çözümlenmesi. Pubertede cinsel olgunlaşma ile anne babalarından uzaklaşan ergen

cinsel ve narsisistik gereksinimlerini doyurmak için yeni nesne yatırımlarında bulunur. Freud'a göre otoerotizm çocuksu bir cinsel eylem biçimidir ve dış bir nesneye gereksinim duyulmaz; bu nedenle Ben'in bütünlüğüne gönderme yapılamaz. Çocuklukta öteki cinse ait olma düşlem olarak çocuk ruhsallığının sık rastlanan öğelerindedir. Oysa ergenlikte bir cinse ait olmanın seçimi yapıldığı için çocuk cinselliğinin uzantısı olan cinsiyet değiştirme düşlemini terk etmek zorundadır. Bu yüzden ergenlikte yası tutulan bir çok şey arasında biseksüalite de vardır (Parman 1998).

Atipik psikoseksüel gelişime ilişkin psikodinamik yaklaşımlar erkek ayrımlaşma-bireyleşme sürecinde annenin daha belirleyici bir rol oynadığını ileri sürer. Green (1994)'in aktardığına göre, Stoller (1968) erken dönemden beri süren anne-oğul ilişkisindeki yapışıklığın anneden erkek çocuğun psikolojik ayrışmasını engellediğini vurgulamaktadır. Bu duruma örnek bir olgu aşağıda sunulmuştur:

F., Almanya'da yaşayan davranışlarındaki dağınıklık, dikkatini toplayamama, kararsızlık ve öğrenme güçlükleriyle sağaltıma alınmış bir lise öğrencisidir. Annesine bağımlılığı ve Alman yaşlılarından uzakta kalışı dikkati çeken başka özellikleridir. Benlik gücünün çok düşük olması, olayları ve olguları yansız ve yargısız algılamasını engellemekte, genellikle yanlış çıkarsamalarına neden olmaktadır. F. kuşkulu bir kimsedir. Bu kuşkuları, tanımadığı kimselere öncelikle de Alman yaşlılarına yakınlaşmasını engellemekte ve zamanının çoğunu kendisinden dört yaş küçük kardeşi ile oynayarak geçirmektedir. Kanısınca tüm Alman'lar "zaten domuz", Alman kızlarının da tümü "zaten ahlaksızdır". Özetle F. gelişiminde geri kalmış, benlik gücü yetersiz, derin ilişkiler geliştirememiş, dağınık, kararsız, akranları ile yarışamayan bir kimsedir. Alman ve Türk değerleri arasında sıkışmıştır, bu değerleri bütünleştirme güçlükleri çekmektedir, yön duygusu eksiktir, geleceğe ve geleceğine ilgisizdir. F. ne karşı cinsle ne de cinsel kimliğiyle ilgilenmektedir. Akranlarıyla rekabet sorunlarının çok uzağında, küçük kardeşiyle oynayan, annesin-

den ayrışmamış bir "anakuzusu"dur. İşlenememiş ayrışma süreçleri ve çözülmemiş ödipal bağları kimliğin gelişimini engelleyen etmenlerin başta gelenleridir.

Sağaltımda F. zamanla Alman terapistinin kendisini onayladığını sezer, kuşkularını şiddetlendirecek hiç bir davranışıyla karşılaşmaz, annesinin yakın, sıcak ama yasaklayıcı tutumu yerine terapistinin hoşgörüsü, yargılamayan yansız tutumu, ona "onun için orda olduğu" duygusunu vermesi hastamızı olumlu etkiler. Terapistin "zaten bir domuz" olmadığını algılar ve yavaş yavaş Alman'lara karşı kaygıları azalır. Bu benlik gücünde olumlu değişmelere neden olur. Artık F. çevresini daha gerçekçi algılamaktadır, Alman'larda olumlu özellikler de saptar ve onların içinde de iyilerin bulunabileceği düşüncesini geliştirir. Yavaş yavaş daha toparlanmış görünür, iyilerle kötülerini bütünleştirebilmektedir. Dikkat dağınıklığı ve öğrenim güçlükleri azalmış; sınıfta kalacağı konusu güncelliğini yitirmiş, çok gerilerde kalmıştır.

F. anneden ayrışamamış, annesiyle ödipal bağlarını çözememiş, babasıyla rekabet sorunlarını işleyememiş bir kimsedir. Suçluluk ve utanma duyguları içinde akranları ile yarışmamakta, onlardan kaçmakta, çevresinden uzaklaşmakta ve kendisini dört yaş küçük kardeşiyle oynadığı bir odaya hapsedmektedir. Bu küçücük dünyasına üçüncü bir kişinin (terapistin) girişi onda büyük değişikliklere neden olmuştur. F. terapistini tanıdıktan sonra onu daha fazla tanımayı istemeğe başlamış ve terapistini soru yağmuruna tutmuş onun kişisel özelliklerini öğrenmeğe çalışmıştır. F. artık bütün Alman'ların "domuz" oldukları genellemesinden uzaklaşmış, anne dışında iyi nesnelere ayrımsamağa başlamıştır. Ailede simgelenen değerleri (bütün Alman kızları ahlaksızdır, sen masum bir kızla evlenmek zorundasın) sorgulama yolundadır. Onun için en önemlisi, anne dışında beğendiği ve benimsediği bir Alman'ı yakından tanıması ve onun değerlerini içselleştirmeğe başlamasıdır. Ama bunların içselleştirilmesi varolan önceki değerlerin tümüyle silinmesi anlamına gelmez. Tam tersine onlar da kalır, yeniler de algılanır ve ikisinin, üçünün bi-

reşiminden; ikisini üçünü de aşan, çocukluk çağında yapılmış olan özdeşimlerin toplamından daha öte yeni oluşumlar ve yepyeni değerler yepyeni ruhsal alışmalar gelişir. Bu durum yön duygusunun gelişmesini ve F.'nin gelecekle ve geleceğiyle ilgilenmesini kolaylaştırır.

Özetle kimlik yapılanması, birincil nesnelere ayrışmaya, preödüpal/ödüpal bağların çözülmesine, cinsel kimliğin yapılanmasına sıkı sıkıya bağlıdır. Aynı koşullar cinsel kimliğin gelişimi için de geçerlidir. Bunlara ergenlerin biseksüel eğilimlerini ve bu eğilimlerin yarattığı sorunları da eklemek gerekir. Freud'a göre biseksüel evreyi aşmadan cinsel kimliğin gelişmesi olanaksızdır.

Soru sormalarını biraz azalttığı bir dönemde F.'nin aklına daha önce de hayranlıkla söz ettiği dayısı gelir. Dayısı ülküsel baba yerine koyduğu bir kimsedir. Anlatışına göre olağanüstü güçlü, anlayışı sınırsızdır. F. ona çok güvenmekte ve onu çok sevmektedir. Ona hayrandır. Bir görüşmede de dayısını heyecanla anlatmış ve dayısının nişanlandığını söylemiştir. Uzun süre nişanı anlatan F. bir ara susmuş, ciddileşmiş, biraz duraklamış ve ağzından beklenmedik bir cümle çıkmıştır: "Homoseksüel olmak kötü birşeydir". Kendisi de homoseksüel olmak istememektedir. Ancak cümlesi homoseksüel olmayı istememekten çok homoseksüel olabileceği kaygılarıyla yüklüdür, homoseksüel olabileceği korkularını açık seçik ele vermektedir.

Ergenlik Döneminde Etkinleşen Homoseksüel Eğilimler

Ergenler arasında "homoseksüel olabileceği korkusu" bilinenden çok daha yaygındır. Bu korkuların derininde bir yandan erişkin olmak, erilleşmekle ilgili kaygılar ve karşı cinsle ilgili korkular yatar ancak bu dönemde etkinleşen homoseksüel eğilimler de bu kaygı ve korkuların önemli nedenlerindedir. Bu homoseksüel kaygılarla biseksüel eğilimler arasında bağlantıların kurulmaması da bilinenden daha çok yanlışlara neden olmaktadır. Ruhçözümlemesinde biraz aceleyle konulduğuna inandığımız "latent homoseksüel"

tanısı bu yanlışların başta gelenlerindedir. Çünkü böylesi acele konulan bir tanı bizleri doğrudan homoseksüalite dinamiğine yaklaştırır. Oysa "Homoseksüel olmak kötü bir şeydir" tümcesinde belirginleşen homoseksüel kaygılar; ergenlik dönemindeki bir aşamanın, biseksüel eğilimlerin baskınlaştığı geçici bir evrenin artıklarıdır (Marans ve Cohen 1996). Buna dikkat edilmemesi tanısız ve sağaltımsal yanılsamalara neden olmaktadır.

Cinsel Gelişimde Aseksüel, Biseksüel, Heteroseksüel Evreler

Freud'a göre biseksüalite, ergenlik döneminin aşılması gerekli bir evresidir. Kanısınca biseksüel sorunlar aşılmadan cinsel sorunların işlenmesi olanaksızdır. Bu olanaksızlığa cinsel kimliğin gelişmemesini de katmak gerekir. Birçok ruhçözümçüsü cinsel gelişimin aseksüel, biseksüel, heteroseksüel bir sıra izlediği inancındadır. Bu ruhçözümçülerine göre cinsel gelişimin tamamlanması yani heteroseksüel ilişkilerin kurulması aseksüel, biseksüel evrelerden geçerek, bu evrelerdeki sorunlar aşılarak sağlanmaktadır. Öte yandan ergenlik döneminin başlangıcında yoğunlaşan biseksüel eğilimlerin gözlenmesi zor değildir. Erişkinlerde ise bir eğilim, birdenbire anımsanan bir anı, unutulmuş bir deneyim biçiminde kendisini ele verir, düşlerde ve daha örtülü bir biçimde gündüz düşlerinde belirginleşirler.

Preadölesanlarda biseksüalite her zaman her yerde literatürde kabul görmektedir. Kay (1972)'ın bildirdiğine göre, Kestenberg (1967) preadölesanların regresif biçimde abartılmış biseksüalitesinin heteroseksüel oryantasyona geçişte ortaya çıkan bir durum olduğunu vurgulamaktadır. Kay (1972)'ın aktardığına göre, Bloss (1962) biseksüalitenin, fallik komponentin korunması (şiddetlenmiş penise imrenme) nedeniyle kızlarda erkeklerden daha çok görüldüğünü belirtmektedir. Blum (1985), Deutch'un, kızların gelişimine ilişkin bir tartışmada nesne seçiminin ergenlik öncesinde homoseksüel özellikten, erinlikte biseksüel, ileri erinlikte heteroseksüel özelliğe doğru değişim gösterdiğini ve ho-

moseksüel ilişkinin bazen sado-mazoşistik bir özellik taşıdığını, daha büyük yaşta bir kıza ya da bir yaşta aşırı bağıllık görülebildiğini vurguladığını belirtmektedir.

Erken ergenlik boyunca bir kızın genellikle annesine olan ilgisi babasına ve diğer erkeklerle yönlendirilir. Bu dönem kızın kadınlar ve erkekler için göreceli önemiyle ilişkili biseksüel duraklama ve kararsızlık ile karakterizedir (Chodorow 1978). Kız babasını daha fazla sevdiği için suçluluk duyabilir ki kız ergen böylece aile içindeki çatışmalarını sürdürebilir ya da o ve en iyi kız arkadaşı aile dışındaki bir erkeğe (öğretmen, tanıdık bir erkek vb.) bağlanma geliştirebilirler. Bir çok kız için pubertenin daha geç döneminde ödipal çatışma heteroseksüalite lehinde çözümlenmeye eğilimlidir. Ergen bir kız sadece babasına yönelmek zorunda kalmaz aynı zamanda diğer erkeklerle bağlanma lehine babasına olan ödipal bağlanmasından da vazgeçmek zorundadır. Chodorow'un (1978) bildirdiğine göre, Deutsch (1944) bunu "ödipus kompleksinin yeni bir versiyonu" olarak adlandırmaktadır. Ödipal dönemde heteroseksüalite seçimi sadece doğal bir gelişim değildir aynı zamanda ergen kızın ilişkileri bağlamında da oluşmaktadır. Chodorow (1978), ödipal dönemde heteroseksüalite seçiminin özellikle babanın davranışına bağımlı olduğunu ve Biller'in (1971) sosyal psikologların araştırmalarında "babaların kızlarını annelerin yaptığından daha fazla feminize ettikleri" bulgusuna ulaştıklarını bildirmektedir.

Chodorow (1978)'un bildirdiğine göre, Deutsch (1944) ergen bir kızın pubertede görevinin sadece ödipal çatışmayı çözmek değil aynı zamanda prepuberte ve pubertede başlattığı işi devam ettirmek, ergen kızın annesine olan daha primitif ve daha derin bağlarına erişkin bir form kazandırmak ve belirli bir heteroseksüel oryantasyon lehine tüm biseksüel kararsızlığı sona erdirmek olduğunu vurgulamaktadır.

Freud'a göre "penise imrenme", erkeğin biseksüalitesinden kaynaklanan diğer erkeklerle olan ilgisi ve kastrasyon anksiyetesinde olduğu gibi, bir kızın/kadının biseksüalitesinden kaynaklanmaktadır. Bu kaçınılması mümkün olmayan te-

mel fizyolojik bir gerçektir. Bu nedenle biseksüaliteden doğan narsisizm, mazohizm ve imrenme gibi karakter özellikleri de kaçınılmazdır. Freud biyolojik bir temelde penise imrenme ve erkeğin feminen özellikleri reddetmesinin, üstesinden gelinmesi oldukça güç bir durum olduğunu ileri sürmüştür.

Ergen ilişkileri F. örneğindeki gibi biseksüalitenin sayısız örnekleri ile doludur. Bunlardan bir tanesini daha anlatmakta yarar görmekteyiz:

Örnek: A. ve T. yakın arkadaştır. T.'nin haftalarca A.'da kaldığı ve onun evinden çıkmadığı olur. Bazen de A., T.'lerde günlerce kalır. Her iki aile bu sıkı fıkılığı hoşgörüyü karşılamakta ve bu sıkı fıkılıkta dikkati çeken bir şey görmemektedir. Ama iki gencin bu yakınlığı terapist adayının gözünden kaçmamakta hatta aralarında homoseksüel bir ilişkinin var olduğu kaygılarını

taşımaktadır. Bir gün denetim saatinde terapist adayı A.'nın T.'yi dövdüğünü heyecanla anlatır. Sonraki görüşmelerde A.'nın T.'ye homoseksüel eğilimler duyduğunu ve bunların doğurduğu korkuları arkadaşını döverek ortadan kaldırmaya çalıştığını ortaya çıkarır. Böylesi eğilimlerin, biseksüaliteye bağlanacağına terapistin yaptığı gibi doğrudan homoseksüaliteye bağlanması, kaygıları örnekteki gibi şiddetlendirmektedir. Annelerden ya da denetimdeki terapistlerden "oğlum ya da hastam homoseksüel midir?" sorularını çok işitmişizdir. Böylesine bir bağlantı sorunun çözümünü de güçleştirir. Ama sağaltımda homoseksüel ve biseksüel eğilimlerin birbirlerinden farklı eğilimler olarak görüldüğü, hatta ergenlik döneminde sevgi ile cinselliğin karıştırıldığının bilinmesi bu kaygıları çok azaltmaktadır.

Terapistlerin, biseksüel eğilimleri, bir bütün olarak ele alacaklarına bunların eril ve dişil karşıt kaynakları üzerinde duracaklarına, doğrudan homoseksüaliteye bağlamaları tanı yanlışlarına neden olmakta, var olan kaygıları şiddetlendirmektedir. Bu yanlış biseksüel sorunlarını çözememiş, içlerinde homoseksüel oldukları kaygısı taşıyan terapist adayları daha çok yapmaktadırlar. Öte yandan cinsel eğilimlerin sevgi gibi, sı-

caklık gibi, yakınlık kurma gibi başka gereksinimlerin de yerine geçtiğinin yeterince hesaplanmaması yapılan yanlışların başka bir nedenidir. Ergenlik döneminde sıcaklık/sevgi/yakınlık gereksinimleri dönemde şiddetlenen ve döneme damgasını vuran cinsel isteklerle örtüşmüştür. Bu gereksinimler cinsel isteklerle çok karıştırılır. Bu durum kaygıları daha da çok arttırmaktadır.

Biseksüel eğilimlerin homoseksüalite bazen de başka gereksinimlerle karıştırılması ergenlik dönemiyle sınırlı değildir. Erişkinlerin sağaltımında da bu evrenin artıklarına çok rastlanır. Erişkinlerin ruhçözümlemesinde bir kızın bir kızdan, bir erkeğin bir erkekten hoşlandığını gösteren çağrışımlar ender değildir. Hatta bu çağrışımlar kolayca söylenmez ve korku ya da utanç nedeniyle bastırılmağa çalışılır. Bu çağrışımlara karşı koyan güçler (ki bunlar genellikle etik değerler ve bunların koyduğu yasaklar/suçlanmalardır) başarıyla işlendiği zaman hastalar çağrışımlarıyla birlikte erotik anılarını hatta yaptıkları deneyleri de anlatırlar. Ruhsağaltımında kadın ile kadın arasındaki erotik eğilimlerin hatta deneyimlerin daha çok olduğu, geçici bir süre sonra kendiliğinden bu evrenin gerilerde kaldığı gözlenmektedir. Sanki erkeklerdeki homoseksüel eğilimler daha korkutucu ve daha şiddetli suçluluk duygularıyla bağlantılıdır ve buradaki etik değerler ve yasaklar daha şiddetli ve daha yoğun savunmaları gerektirmektedir. Bu onların homoseksüel eğilimlerini daha çok bastırmaları, bazen de bilek gücü kullanılarak bilinç alanından uzaklaştırma çabalarına neden olur. Bu nedenle eril ergenlerin homoseksüel deneyimleri, dişil olanlarından sanki daha azdır.

Duygu/Dürtü/Gereksinimlerin Kendi Aralarında Ayrışmaları, Örgütlenmeleri

Ayrışma, kendiliğin nesnelere, örneğin anneye bağımlı bir kişinin anneden ayrışması, kendini ve kendiliğini bulması anlamına gelmektedir. Aslında ayrışma, kendiliğin bütünleşmesi ve kimliğin gelişmesinin de öncül koşuludur. Bu düşünce, dürtü/duygu/gereksinimlerin kendi aralarında da ayrışmaları ve yapısal bir düzen

içinde yerlerini almaları gereğini yani örgütlenmelerini içerir. Ergenlerin sık kullandıkları “duygularım karışık, kafam yerinde değil, ne yapacağımı bilemiyorum, ne istediğimi karıştırıyorum” gibi cümleleri gelişmemiş bir kimlik yapılanması kadar, bu ruhsal öğelerin (duygu/dürtü/gereksinimlerin) kendi aralarında ayrışmadıklarının, bir düzen içinde yerlerini almadıklarının de belirtileridir. Dürtü/duygu/gereksinimlerin kendi aralarında ayrışarak yapısal bir düzende yerlerini almaları yani birbirlerinden ayrışarak yeniden örgütlenmeleri bu dönemin aşılması gerekli sorunlarıdır. Öte yandan dürtülerin kısa bir zaman içinde aşırı şiddetlenmesi bu tür bir ayrışmayı ve yeni bir örgütlenmeyi güçleştirir. Böylece dürtüler, duygular ve gereksinimler birbirlerini etkiler birbirleriyle karışır ve birbirlerinin yerlerine geçebilirler (Odağ 1995, 1999, 2001).

Bir ögenin aşırılışması diğerlerini gölgeleyebilir. Bu karmaşa, dürtülerin şiddeti, sorunların çokluğu, benliğin göreceli güçsüzlüğü oranında artar. Bu güçlük, gençlerde cinsel dürtülerin aşırı şiddetlenmesi, baskın konuma gelmeleri ve tüm duygu ve gereksinimleri etkilemesi, onları gölgelemesiyle bir süre çözülemeyecek boyutlar kazanır. Bu dönemde ergenler bunu “duygularım karışık, düşüncelerim karışık, içim karmakarışık” diyerek dile getirirler. Böylece duygular, dürtüler ve istekler daha çok birbirlerine yaklaşıyor, sevgi, bakım ve yakınlık istekleriyle cinsel gereksinimler birbirine karışır, hatta birbirlerinin yerine geçebilir. Öte yandan bu öğelerin tümü aşırılışmış cinsel dürtülerin örtüsü altında ve onların etkisindedir. Bu nedenle, ergen yakınlık isterken “cinsellik arıyor” görüntüsü verebilir. Sevgi istekleri cinsel bir davranışla dile gelebilir, ya da cinsel istekleri motor bir etkinlikle dışavurabilirler. Sevgi, cinsel istekler ve eylem birbirlerinin çok yakınında birbirleriyle iç içe, birbirleriyle ayrışmamışlardır. O nedenle, ergenlerin erotik her davranışı, romantik düşünceleri, hatta cinsel içerikli düşlemlerinde yalnızca cinsel isteklerin varolduğunu varsaymak ve bunlarla ilgili sorunları araştırmak bizi kolayca sağaltımsal bir çıkmaza sokar. Cinsel ağırlıklıymış gibi görünen eylemlerin, düşüncelerin, düşlemlerin,

sevgi ya da yakınlık istemlerini de içerdiği, uygulamalarda yeterince değerlendirilmemektedir.

Histerik nevrozlularda bu yanırlar doruk noktalarına ulaşmaktadır. Histeriklerin erotik gösterilerine kanmak, onların ayartıcı davranırlarına inanmak aldatıcıdır. Histeriklerin açık bluzuna, kısa eteğine bakarak onun cinselliği aradığını düşünmek yanırlıdır. Çünkü böylesi çıkarsamalar ayartıcı davranırların derinindeki dramı anlamamızı engeller. Sağaltımda bu abartılı erotik davranırların, bu gösterimciliğin derininde hastaların birşeyler söylemeğe, bu yolla ileti (mesaj) vermeğe çalıştıkları ortaya çıkar: "Benim dramımı anlayın, beni derleyin toplayın, bana yön verin, bana yakınlık ve sıcaklık gösterin" verilen iletilerin başlıcalarıdır (Odağ 2001). Bu duruma örnek olarak aşağıdaki olgu sunulmuştur:

M., erinçsizlik, ne yapacağını bilememe, karar verememe, arkadaş seçememe, işyerinde yetersiz kaldığı duygularıyla sağaltıma alınmıştır. Şiddetli bir çökkünlük ruhçözümlemesine gelmesinin asıl nedenidir. Hasta hemşire okulu öğrencisidir ve terapistine gelmeden önce aldığı ilaçların kendisine fazla bir yararı olmadığı kanısındadır.

Sağaltımın başlangıcında, hastanın aşırı sorumluluk bilinci, kendisine karşı katı ve acımasız davranışı, davranırlarını hak/haksızlık, doğru/yanlış ilkeleri doğrultusunda düzenlediği ve bu ilkeleri çok benimsediği dikkati çekmektedir. İçinden geçenler, istek ve gereksinimleri katı bir yasak duvarına çarpıyor ve hastada her uyarıcı bir suçlanma ya da utanma duyguları olarak algılanıyordu. Özdeğerlendirmelerinden çok başkalarının kendisi hakkındaki düşüncelerine önem veriyor ve duygudurumu başkalarının ona yaklaşım biçiminden çok etkileniyordu. Aslında M. öğrenebilen, görevini kusursuz yapan bir kimsedir. Ama bu özellikleri ona yeterli bir özgüven kazandıramamıştır. İyi öğrenebildiği, derslerinde iyi notlar aldığı, görevini eksiksiz yaptığı ve yetileri başkalarıncı olumlu değerlendirildiği halde hasta bunları tam algılayamamakta, algılasa bile içselleştirememektedir. Hasta olumlu geribildirimleri içselleştiremiyor, iç-

selleştirip özgüvenini geliştiremiyor, "ben birşey yapabiliyorum, ben de birisiyim" diyemiyor. İlişkilerinde "sen bir şeysin, birşey de yapabiliyorsun" deme görevi başkalarındadır. M. bunu onlara aralıksız söyletıyor ama söylenenlerin ona ulaşmasını engelleyen bir yapısı da vardır. Kanımca bu engel depresif yapılı kimselerdeki boşluk, yokluk duygularının, erinçsizlik ve doyumsuzluğun, çökkünlüğün en önemli nedenleri arasındadır. Nesne ilişkileri kuramcılarını güçsüz, yetersiz, değersiz kendilik tasarımları ile güçlü, değerli, kusursuz nesne tasarımları arasındaki ilişkileri içeren bir ruhsal yapılanmanın bundan sorumlu olduğu kanısındadır.

M.'nin çözülmemiş ödipal sorunları sağaltımın birinci yılında şu anıları da belirginleşir: Aslında erkeklere bir yakınlık duyumsuyor, onları arıyor da, cinsel istek de duyumsuyor ama onlarla beraberliği, cinsel ilişkilerde bulunması tuhaf duygular, rahatsızlık ve erinçsizlik uyandırmaktadır. Tuhaf duygular dediği genellikle suçlanma, suçlanmanın verdiği erinçsizliktir.

M., sürücü kursuna başvurmuş ve orada genç bir sürücü kursu öğretmeniyle tanışmıştır. On dan hoşlanmış ve bir gece beraber olmuştur. Ertesi gün uyanışını M. anımsamak bile istemektedir. Derin bir isteksizlik, pişmanlık, yaptığı çok kötü birşey olduğu duygularıyla uyanır. Kendisini şiddetle suçlamakta, şiddetli suçluluk duyguları taşımaktadır. Pişmandır ve izni olmayan birşeyi yaptığı duygusundadır. Çağrışimleri terapistinde sanki bir erkekle değil babası ile yattığı ve korkunç suçlandığı düşüncelerini uyandırır. Erkeklerle cinsel isteği bu nedenle suçlanma ile eşanlımlıdır. Bu şiddetli suçlanma ve pişmanlık duyguları incest sorunlarını çözememiş, ödipal konumu aşamamış kişilerin bas-kin özellikleridir.

Erkeklerle yaptığı bu pişmanlık ve suçlulukla yüklü deneyim ya da deneyimlerinden sonra M.'nin hayatına C. girer. M.'nin artık tüm dikkati, cinsel yatırımları, beklentileri, istekleri ve sevgisi kız arkadaşı C.'ye yönelmiştir. C., iyi, anlayışlı, çekicidir, hastamızın ideal nesnelere yerini almıştır. C., çekiciliğiyle cinsel bir nesne ama

aynı zamanda sıcaklığın ve güvenin de kaynağı konumundadır. Hastamız onun yanında dinginleşmekte ve daha rahat uyumaktadır. Bir süre sonra M. tüm dirençlerine karşın kız arkadaşına tam tutulduğunu terapistine söyler. Ama bu ne erkeklerle arkadaşlığının aklına gelmesini ne de arada bir başka bir kız arkadaşını düşünmesini hatta onu çekici bulmasını önlemektedir.

Terapist lezbiyen ilişkilerinin hastamızı utandırdığı anlarda erkeklerin aklına geldiğini, onlara özlemlerinin şiddetlendiğini, onlarla ilgili çağrışımlar getirdiğini saptamış ve bunların yani erkeklerle ilgili anlarının, lezbiyen ilişkilerin doğurduğu utanmaya karşı bir savunma olduğunu düşünmüştür.

M.'nin erkeklere yaklaşması pişmanlık ve suçlanmaya neden olmakta ve bunun ardından C.'yi arayışı şiddetlenmektedir. Hastamızın yaşamı bu gidiş gelişlerle doludur. Ama terapist hastanın annesi ve babasına yakınlaşma isteğinin arttığı konumlarda C.'yi daha çok aradığı, onun yakınlığına gereksiniminin arttığını da gözlemlemiştir. Bu gözlemler bizi ödipal sorunlara yaklaştırmaktadır.

İlk bakışta C.'ye yakınlığına, onun için yanıp tutuşmasına, ona tutulmasına hatta onunla cinsel ilişkiler kurmasına bakarak M.'ye lezbiyen tanısını koymak, M. ile C. arasında lezbiyen ilişkilerin olduğunu düşünmek, aklın yolu gibi görünüyor. Deskriptif yani görüngüsel bulgulara dayanan bir yaklaşım, bu tanıyı açık seçik doğrular. Öte yandan ergenlik dönemiyle ilgili bilgilerimiz, geriye dönük yani belli deneyimlerden sonraki bir tanının, daha kalıcı, yanlışları daha az olacağını bizlere öğretmiştir. Eyleme vurumları şiddetli, çökkün, alkol ve madde kullanan, sık sık arkadaş değiştiren ya da yalan söyleyen bir ergene, hemen borderline bozukluk, psikopat, madde bağımlısı tanısı koyan terapistlere, nasıl aldandıklarını kısa bir sürede ergenler öğretiyorlar. İşitilenlere ve saptanan görüngüsel bulgulara dayanarak M.'de de aynı tanısal yanlış yapmak olasıdır. Öte yandan biseksüalitenin ergenlik döneminde bir evre olduğu yönündeki ve lezbiyen hastaların dinamiği hakkındaki bilgilerimiz bizi bu yanlış yapmaktan alıkoyan öğeler

olmuştur.

Biseksüel Eğilimler Lezbiyen İlişkiler

Ruhsal sağaltımın gidişi biseksüalitenin geçici bir evre olduğu gerçeğini bir kez daha doğrulamıştır. Ayrıca M. ile lezbiyen hastaların dinamiği, ilişkileri ve savunmaları arasında farklar bulunmaktadır. Herşeyden önce lezbiyen hastaların dinamiği preödipal dönemin izlerini taşır. Yani bu kişilerde ayrışma ve bütünleşmedeki bozukluklar ağırlıktadır. Preödipal anneden ayrışmamak, iyi ile kötüyü bütünleştirememek bu kişilerin temel sorunları arasındadır. Buna bağlı olarak ilişkileri ikili (diadik) ilişki özelliklerini taşırlar. İkili ilişkilere, bir yandan arkaik gelişmiş duyguların, bir yandan bölme gibi aşağı düzeydeki savunmaların eşliğindedir. Arkaik duygular ülkülestirmeyi ya da bunun tersi değersizlendirmeyi daha da şiddetlendirir. Lezbiyen kişilerde bölme, eril tasarımların tümünden kötü, dişil tasarımlarına tümünden iyi özelliklerle yüklenmelerini kolaylaştırır. Böylece dişilik yumuşaklığın, sevecenliğin, sevginin, özetle iyinin, erillikse kabalığın, hoyratlığın, düşmancıl davranışların özetle kötünün imgesi haline gelir. İkili ilişkiler, ayrıca kendilik ile nesne arasına üçüncü bir kişinin (babanın) girmesine olanak vermez. Bu bağlamda iki lezbiyen arasına üçüncü bir kişinin girmesi ya da lezbiyen eşlerden birinin dikkatinin eril ya da dişil başka bir nesneye kayması korkunç kıskançlıklara tehlikeli eyleme vurumlara neden olur. Bu kıskançlıktan çok yıkıcılık özellikleriyle bir "haset"tir. Eşleri, yani dişil arkadaşları kendilerini terk ettikten sonra tehlikeli özkiyım girişimlerinde bulunan iki lezbiyen hasta örnek verilebilir. Bunlardan biri terk edildikten sonra kendisini üçüncü kattan atmış ve ciddi bir biçimde yaralanmıştır.

Bu bilgilerin ışığında sağaltıma yeniden dönersek görürüz ki M.'nin ne dinamiğinin ne ilişkilerinin ne de kullandığı savunmaların lezbiyen kişilerininkilere benzeyen özellikleri vardır. Çünkü M. C.'ye en yakın olduğu, onun için yanıp tutuştuğu dönemlerde bile başkalarını düşünebiliyor, erkekler ya da başka kız arkadaşları aklına geli-

yor, yani ilişkileri üçlülük (triangular) özelliklerini kazanmış, duyguları yoğun ama değerlendirmeye ve değersizleştirme arasında dalgalanmıyor, kötüler ve iyiler keskin çizgilerle birbirlerinden ayrılmamış, dişil tasarımlar yalnızca iyi, eril tasarımlarsa yalnızca kötü özellikler göstermiyor. Bu özellikleriyle M. biseksüel evrenin sorunlarını taşımaktadır. Sağaltımın sonunda geliştirdiği ve uzun zamandır süren bir erkekle ilişkileri, C'yi unutmuş görünmesi (çağrışımlarında hemen hemen hiç yer almaması) bu varsayımımızı desteklemektedir.

SONUÇ

Kimliğin gelişmesi bir dizi sürecin etkisindedir. Prenatal ve genital sorunların aşılması bunların önde gelenleri arasındadır. Bu iç içe, duyarlı, birbirlerini etkileyen sorunları işleyerek ve bir dizi evre aşarak kimlik yapılır. Prenatal ve genital sorunlardan birini çözmemek ya da bu evrelerden birine takılmak (fiksasyon) kimlik gelişimini de olumsuz etkiler. Biseksüel eğilimler kimlik gelişiminin önemli belirleyicileridir. Freud biseksüaliteyi ergenlik döneminin başlangıcında etkinleşen normal bir gelişim evresi olarak anlar. Ona göre bu evre aşılmadan cinsel kimliğin gelişmesi ve heteroseksüel ilişkilerin geliştirilmesi olanaksızdır.

Biz ergenlerde homoseksüel eğilimlerin, homoseksüel olma korkularının ve kaygılarının bilineninden daha da yaygın olduğu inancındayız. Bu kaygıları bazen anne/babalar hatta deneyimleri az terapist adayları da paylaşmaktadır. Kanımızca, ergenlerde, bu kaygıların büyük bir bölümü aşılmamış biseksüel evrenin artıklarıdır. Ayrıca ergenlik döneminde yaşanan kargaşa yani duygu/dürtü/eğilimlerin birbirlerinden ayrışmamış olması da, yakınlık isteklerinin cinsel eğilimler gibi algılanmasına neden olur. Homoseksüel olduğu kaygılarının başka bir kümesi de bu karıştırmadan kaynaklanır. Bunların bilinmesi ergenleri anlamamızı kolaylaştırmaktadır.

KAYNAKLAR

Blum GS (1985) Duygusal ve dürtüsel gelişim. *Ergenlik Psikolojisi içinde*, B Onur (ed.) Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara, s:171-187.

Chodorow N (1978) *The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender*. University of California Press, California.

Crain WC (1980) Erikson:Yaşamın sekiz evresi. *Ergenlik Psikolojisi içinde*, B Onur (ed.) Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara, s:25-49.

Freud S (1908) *Histerische Phantasien und Ihre Beziehung zur Biseksualitaet*. Fischer Verlag. G.W. Band III.

Green R (1994) *Atypical psychosexual development. Child and Adolescent Psychiatry: Modern Approaches içinde*, M Rutter, E Taylor ve L Hersov (eds.), Third Edition, Blackwell Science, London, s:753.

Kay P (1972) *Psychoanalytic theory of development in childhood and preadolescence. Handbook of Child Psychoanalysis: Research, Theory, and Practice içinde*, BB Wolman (eds.) Van Nostrand Reinhold Company, New York, s:53-142.

Marans S, Cohen DJ (1996) *Child psychoanalytic theories of development. Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook içinde*, M Lewis (ed.), Second Edition, Williams & Wilkins, Baltimore, s:164.

Odağ C (1995) *İntihar (Özkuyum) :Tanım-Kuram-Sağaltım*. İzmir Psikiyatri Derneği, İzmir, s:102.

Odağ C (1999) *Nevrozlar-1. Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları No:1*, İzmir, s:153.

Odağ C (2001) *Nevrozlar-2. Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları No:2*, İzmir, s:89-93.

Origlia D, Ouillon H (1972) *Ergenlikte İkişlilik. Ergenlik Psikolojisi içinde*, B Onur (ed.) Hacettepe-Taş Kitapçılık, Ankara, s:175.

Öztürk MO (2001) *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. Nobel Tıp Kitabevi, 8.Basım*, s:103.

Parman T (1998) *Ergenlikte etkinlikler olarak aşk, cinsellik ve ölüm. Ergenlik Döneminde Cinsellik (Gelişim ve Sorunları) içinde*, S Şenol ve N Rugancı (eds.) Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları:2, Ankara, s:17-18.